

MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

1-oktyabr- O'qituvchi va
Murabbiylar kuni

№9 – SON

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

2025-YIL, SENTYABR

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo'nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA'LUMOTLAR

TEL: (97) 783-84-64

VEB-SAYT

www.marketingjournal.uz

ELEKTRON POCHTA:

info@marketingjournal.uz

TELEGRAM BOT:

[@marketinjournalbot](https://t.me/marketinjournalbot)

TELEGRAM KANAL:

<https://t.me/tdiumarketingjournal>

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR

Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY'ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori;

Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasini mudiri;

Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasini professori;

Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasini mudiri, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi;

Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori, Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a'zosi

Akramov Tohir Abdurahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori;

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;

Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig'i;

Musyeva Shoirazimovna, i.f.n., SamISI Marketing kafedrasini professori;

Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li, PhD., TDIU Marketing kafedrasini dotsenti;

Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasini dotsenti;

Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasini katta o'qituvchisi;

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;

Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasini dotsenti;

Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, "Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik" kafedrasini professori

Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, "Raqamli iqtisodiyot" kafedrasini dotsenti

Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, "Savdo ishi" kafedrasini mudiri

Jumayev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste'molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori

Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich, PhD., TDIU Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti dekan muovini

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti "Menejment va marketing" kafedrasini mudiri

Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU biznes boshqaruvi va logistika kafedrasini professori

Tuychiyev Alisher Jurayevich, Alfraganus University "Iqtisodiyot" fakulteti dekanini professor

Nazarova Ra'no Rustamovna, TDIU "Yashil" iqtisodiyot kafedrasini mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Usmonov Bunyod Aktam o'g'li, PhD, TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasini v.b.dotsenti;

Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo'limi bosh mutaxassisi;

Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasini dotsenti;

Elektron nashr 603 sahifa. E'lon qilishga 2025-yil 29-sentyabrda ruxsat etildi

MUNDARIJA

ЭТАПЫ РАЗРАБОТКИ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	7
Кучаров Абдор Собиржонович, Бобожонов Азизжон Бабаханович, Хусейнов Рахим Али оглы	
KADRLAR TAYYORLASH MENEJMENTIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO‘LLAB-QUVVATLASHGA QARATILGAN TA‘LIM XIZMATLARI KO‘RSATISH TURLARI TAHLILI	16
Ergashev To‘lqin Shokirovich	
ЭВОЛЮЦИЯ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ.....	23
Мирисаев Абдурахман Абдулахатович	
E-COMMERCE DIFFERENCES BETWEEN DEVELOPING AND DEVELOPED COUNTRIES.....	33
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
TO‘QIMACHILIK KORXONALARINING MARKETING DASTURLARINI RAQAMLASHTIRISH ASOSIDA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI	40
Ikramova Taxmina Latifovna	
MINTAQAVIY RESURLARNI BOSHQARISHDA MENEJMENT YONDASHUVLARI: INSTITUTSIONAL NAZARIYA VA IQTISODIY XAVFSIZLIK INDIKATORLARI ASOSIDA BAHOLASH.....	50
Ismoilov Abdulxoliq Muxiddin o‘g‘li	
TADBIRKORLIKNI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY YETAKCHILIK MODELLARIDAN FOYDALANISH	60
Kazakov Olim Sabirovich	
TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSİYALARNI QABUL QILUVCHI MAMLAKATLAR IQTISODIYOTIGA TA‘SIRI BO‘YICHA EKONOMETRIK DALILLAR: USLUBLARGA ASOSLANGAN SHARH	67
Madumarov Xusniddin Komilovich	
TO‘QIMACHILIK KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA‘MINLASHDA KORPORATIV MADANIYAT VA MARKETING STRATEGIYALARI UYG‘UNLIGI	78
Matrizayeva Dilaram Yusupbayevna	
AHOLINING MODDIY FAROVONLIGI TUSHUNCHASI VA UNGA TA‘SIR ETUVCHI OMILLARI	84
Mirzamurodov Oltinbek Sultonali o‘g‘li	
SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN KICHIK BIZNESDA FOYDALANISHNING XORIJIY TAJRIBALARI VA O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI	90
Navruz-zoda Layli Baxtiyorovna	
CHAKANA SAVDODA ONLAYN KO‘RIB, OFLAYN XARID QIL (ROPO) MODELIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI ANIQLASH.....	98
Rajapova Gulmira	
TRANSPORT-LOGISTIKA TIZIMINI RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY MEXANIZMLARNING ROLI VA SAMARADORLIGI	105
Agzamova Marguba Mirabdullayevna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA ISHLAB CHIQRISHNI AVTOMATLASHTIRISH, ERP VA CRM TIZIMLARINI JORIY ETISH ORQALI SAMARADORLIKNI OSHIRISH	113
Uzakova Umida Ruziyevna	
FEATURES AND DISADVANTAGES OF IMPLEMENTING THE DIGITAL ECONOMY FOR CONSTRUCTION COMPANIES	122
Kurbanova Maftuna Lazizovna, Muhammad al-Khwarizmi	
LEVERAGING INNOVATIVE MARKETING STRATEGIES IN RETAIL THROUGH DISTRIBUTED DATA AND KNOWLEDGE-BASED SYSTEMS	134
Karimova Nafisabonu Djamshidovna	
XALQARO RAQOBATBARDOSHLIKNI BAHOLASH BO‘YICHA USLUBIY YONDASHUVLAR....	145
Mallaboyev Anvarjon Sotvoldiyevich	

FOREIGN EXPERIENCE IN ORGANIZING REMOTE BANKING SERVICE	154
Abduvohidov Abdumalik Mahkamovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY-IJTIMOYIY OQIBATLARI TAHLILI	161
Xatamov Nurbek Ochildiyeovich	
THE IMPACT OF GREEN BUSINESS EDUCATION AMONG ENTREPRENEURS ON THE ECONOMY: A LITERATURE REVIEW	172
Amonov Sardor Zamon o'g'li, Turobova Hulkar Rustamovna	
ISTE'MOLCHILARNING EKOLOGIK ONGINI SHAKLLANTIRISHDA RAQAMLI MARKETINGNING ROLI	188
Uzoqova Dilnoza Yusuf qizi	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARNI BOSHQARISHNING XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	196
Uzakova Umida Ruziyeвна	
TEMIR YO'L TRANSPORTI INFRATUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH VA LOGISTIKA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	203
Qilichev Umid Ibodullayevich	
UNIVERSITETNI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA BENCHMARKING USULIDAN FOYDALANISH YO'LLARI.....	210
Maxmudov Faxriddin Umarovich	
O'ZBEKISTONDA UY-JOY QURILISHINI RIVOJLANISHI TAHLILI	219
Usmanov Mirumar Abdulla o'g'li	
KIMYO SANOATI KORXONALARIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI.....	228
Sabirov Oybek Shavkatbekovich	
QASHQADARYO VILOYATIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK TOMONIDAN ISHLAB CHIQUILGAN MAHSULOT HAJMINING PROGNOZLASH.....	237
Xudoyorov Laziz Niyozovich	
РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННОГО МЕНЕДЖМЕНТА В УЗБЕКИСТАНЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ КОНКУРЕНЦИИ.....	246
Азизов Ильдар Рафаэльевич	
TIJORAT BANKLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI RAQAMLI XIZMAT TURLARI ORQALI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLARI.....	254
Foziljonova Mushtariybonu Farruxbek qizi	
KORXONALAR PUL OQIMLARI BOSHQARUVIDA PROGNOZ USULLARIDAN FOYDALANISH.....	263
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li	
ELEKTRON SAVDO SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI INTEGRATSIYALASHGAN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINING O'RNI VA AMALIY JIHATLARI.....	270
Abidjonov Nodirbek Odiljon o'g'li	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI SHAKLLANTIRISHDAGI ILG'OR XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	277
Rajabov Alibek Xushnudbekovich	
O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORIDA YASHIL SUG'URTA KONSEPSIYASI: ZARURAT, JORIY HOLAT VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	285
Zoyirov Laziz Subxonovich	
BREND QIYMATINI ANIQLASHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI.....	294
Maxmudov Tohirjon Olimjonovich, Odilov Akbarjon Nosirjon o'g'li	
XUSUSIY OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH.....	304
Gulmatov Bahodir Xabibullayevich	

KORXONALAR BREND QIYMATINI ANIQLASHNING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI	311
Maxmudov Tohirjon Olimjonovich	
MINTAQA TURIZM SALOHİYATINI VA UNGA TASIR ETUVCHI OMILLAR.....	318
Nasriddinov Husanbek Sadriddin o'g'li	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA OZIQ-OVQAT SANOATI DON MAHSULOTLARI TARMOG'IDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH: NAZARIY-METODOLOGIK YONDASHUV	324
Dildora Kurbanova	
XALQARO SAVDONING SIRKULAR IQTISODIYOT TAMOIYLLARIGA UYG'UNLASHUVIDA ASOSIY TENDENSIYALAR.....	333
Muratova Shohista Nimatullayevna	
QISHLOQ XO'JALIGI KLASSTERLARINING MOLIVAVIY BARQARORLIGINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI.....	342
Yuldasheva Dildora Kamiljan qizi	
KOMPAIYALARDA IQTISODIY KO'RSATKICHLARNI YAXSHILASHDA XODIMLAR SALOHİYATINING O'RNI.....	350
Sattarov Shuxrat Abug'affarovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARI RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	355
O'rozov Azamat Otaboyevich	
KIMYO SANOATI KORXONALARIDA RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA STRATEGIYALARINING SAMARADORLIGINI KPI VA ROI INDIKATORLARI ASOSIDA BAHOLASH.....	363
Muminova Dildora Dilshadovna	
HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT THROUGH INVESTMENT: INTERNATIONAL EXPERIENCE OF DEVELOPING COUNTRIES	371
Akhmadaliyeva Nikholakhon	
MILLIY IQTISODIYOTNING TASHQI IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHGA YONDASHUVLAR.....	378
Jalolov Bekzod Sherzod o'g'li	
"DAVLATNING IQTISODIY XAVFSIZLIGI" TOIFASIGA YONDASHUVLARNING PAYDO BO'LISHI VA EVOLYUTSIYASI	384
Karimov Javlon Ko'ziyevich	
ESG (ENVIRONMENTAL, SOCIAL, GOVERNANCE) TAMOIYLLARINI DAVLAT ISHTIROKIDAGI KORXONALARDA JORIY ETISH.....	395
Ismailov Allayor Rashidovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA ISHLAB CHIQRISHNI SIFAT MENEJMENTI TAMOIYLLARI ASOSIDA TASHKIL ETISHDAGI MAVJUD MUAMMOLAR.....	405
Achilov Ilmurad	
INVESTITSION SALOHİYATNI OSHIRISH ORQALI MINTAQALARNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	415
Qobilov Anvar Eshpo'lotovich	
"YASHIL IQTISODIYOT" TAMOIYLLARI ASOSIDA IQTISODIY XAVFSIZLIK SOHASIDA BOSHQARUV QARORLARINI ASOSLASHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	424
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA SUG'URTA KOMPAIYALARINING INVESTITSION FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	433
Haqberdiyev Bekzod Uktamovich	
O'ZBEKISTONDA BARQAROR IQTISODIY O'SISH VA ATROF MUHIT MUHOFAZASINI TA'MINLASH MAQSADIDA KICHIK BIZNES VA YASHIL LOYIHALARNI MOLIVALASHTIRISH MEXANIZMLARI	444
Uskenbayeva Dilnoza Bakhodir qizi	
TRANSPORT TIZIMLARIDA IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI	453
Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	

MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA OZIYQ-OVQAT SANOATI KORXONALARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH MASALALARI	459
Xusanova Gavhar	
O'ZBEKISTONDA AHOLI TURMUSH FARAVONLIGI ASOSIY KO'RSATKICHLARI VA ULAR DINAMIKASI TAHLILI.....	467
Atayev Jahongir Erkinovich	
СОВРЕМЕННАЯ МЕТОДОЛОГИЯ ОЦЕНКИ ФАКТОРОВ, ВЛИЯЮЩИХ НА РАЗВИТИЕ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА	476
Исраилов Рустамбек Ибрагимович	
REKLAMA XIZMATLARI BOZORIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH BO'YICHA XORIY TAJRIBASI VA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH YO'NALISHLARI.....	487
Xamrakulov Azamat Baxritdinovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BAHOLASH VA BOSHQA TUZILMALARNING O'ZARO HAMKORLIK MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	496
Rixsimbayev Odiljon Kabildjanovich	
MINTAQAVIY RIVOJLANISH VA SANOAT KORXONALARINI JOYLASHTIRISHNING IQTISODIY MOHIYATI.....	505
Nuritdinov Botir Kodirxanovich	
INVESTITSIYALAR VA ULARDAN TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI	517
Isakov Axmadali Esanbaevich	
KORXONALARNI BUDJETLASHTIRISH ASOSIDA BOSHQARISHNING XALQARO TAJRIBALARI.....	525
Sobirov Shoyadbek Kurbonaliyevich	
IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH BO'YICHA JORIY MEXANIZMLARNING TAHLILI	537
Tirkashev Farruxjon Xolyigitovich	
TASHABBUSLI BYUDJETLASHTIRISHNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMLARIGA QARATILGAN CHORA-TADBIRLAR HAMDA ERISHILGAN NATIJALAR TAHLILI.....	545
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DIGITAL MARKETING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN.....	553
Sadikov Shokhrukh Shukhratovich	
INVESTITSIYALARNI MOLIYAVIY BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	558
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA TURIZM SOHASIDA ZAMONAVIY BOSHQARUV MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH	566
Tajieva Shaxnoza Mamarejabovna	
MINTAQALAR KESIMIDA INNOVATSION SALOHİYAT NOMUTANOSIBLIKLARINING SABABLARI VA EKONOMETRIK TAHLILI.....	576
Dadamirzayev Muzaffar Xabibullayevich	
MINTAQAVIY SANOATNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MEXANIZMLARI.....	586
Ochilov Akram Odilovich, Ro'ziqulov Jamshid Ulug'bek o'g'li	
SUG'URTA INSTITUTLARI FAOLIYATIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA UNING IQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI.....	594
Sherov Sanjar Radjabovich	

XALQARO SAVDONING SIRKULYAR IQTISODIYOT TAMOIYILLARIGA UYG‘UNLASHUVIDA ASOSIY TENDENSIYALAR

Muratova Shohista Nimatullayevna

Bojxona instituti kafedra boshlig‘i, i.f.d., professor

ORCID 0000-0002-8133-9094

E-mail: shohista11@mail.ru

Annotatsiya

Maqolada “yashil” iqtisodiyot doirasida ishlab chiqarilgan sirkulyar tovarlar xalqaro savdosining asosiy tendensiyalari ko‘rib chiqilgan bo‘lib, sirkulyar tovarlar savdosi bilan bog‘liq imkoniyatlar va xavflar tahlil qilingan. Tovarlarni noto‘g‘ri identifikatsiyalash, Uyg‘unlashtirilgan tizim (UT)dagi bo‘shliqlar hamda UT va Bazel konvensiyasining chiqindilar savdosiga oid qoidalari o‘rtasidagi nomuvofiqliklar tovarlar savdosidagi asosiy muammolar sifatida aniqlangan.

Kalit so‘zlar: sirkulyar iqtisodiyot, “yashil” iqtisodiyot, sirkulyar mahsulotlar, xalqaro savdo, sirkulyar xizmatlar, “sirkulyar” savdo oqimi, Uyg‘unlashtirilgan tizim, Bazel konvensiyasi.

Аннотация

В статье рассматриваются основные тенденции международной торговли циркулярными товарами, произведенными в рамках “зеленой” экономики и проанализированы возможности и риски, обусловленные торговлей циркулярными товарами. Некорректная идентификация товара, пробелы Гармонизированной системы (HS), противоречия между HS и положениями Базельской конвенции применительно к торговле отходами определены как основные проблемы в торговле этими товарами.

Ключевые слова: циркулярная экономика, “зелёная” экономика, циркулярная продукция, международная торговля, циркулярные услуги, “циркулярные” торговые потоки, Гармонизированная система, Базельская конвенция.

Abstract

The article examines the main trends in international trade in circular goods produced within the framework of the “green” economy and analyzes the opportunities and risks associated with trade in circular goods. Incorrect identification of goods, gaps in the Harmonized System (HS), contradictions between HS and the provisions of the Basel Convention in relation to waste trade are identified as the main problems in the trade of these goods.

Keywords: circular economy, “green” economy, circular products, international trade, circular services, circular trade flows, Harmonized System, Basel Convention.

KIRISH

Butun dunyoda chiqindilarning hosil bo‘lish sur‘ati yil sayin oshib bormoqda. 2020-yilda dunyoda jami 2,24 milliard tonna qattiq chiqindi hosil bo‘lgan. Uning atigi 17 foizi qayta ishlangan. 2050-yilga borib aholining tez sur‘atlar bilan o‘sishi va

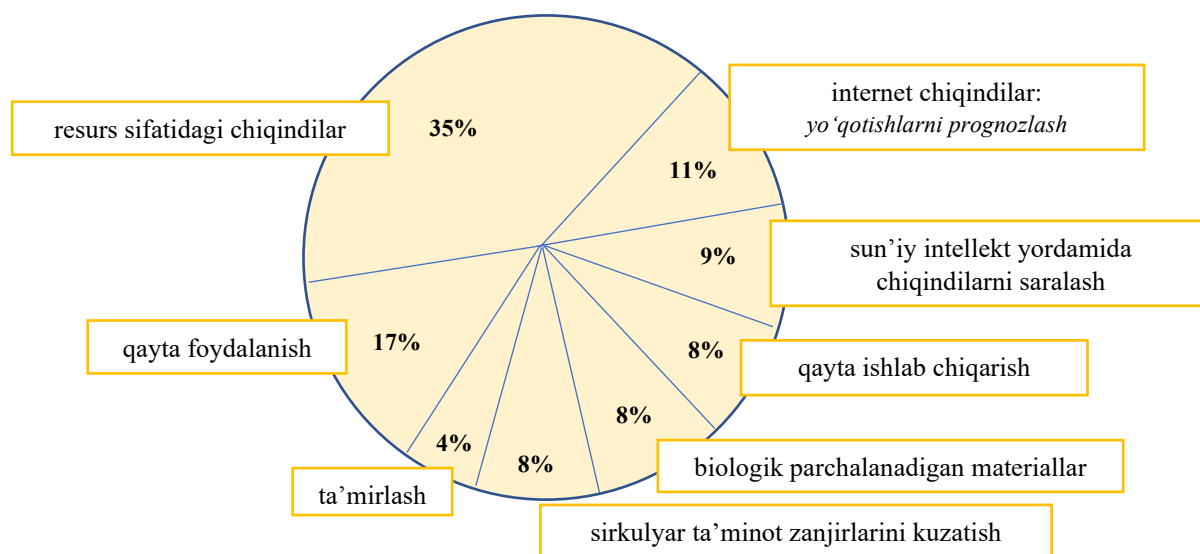
urbanizatsiya tufayli yillik chiqindilarning vujudga kelishi 2020-yildagiga qaraganda 73 foizga oshib, 3,88 milliard tonnaga yetishi kutilmoqda.

Ma'lumki, sirkulyar iqtisodiyot atrof-muhit ifloslanishining oldini olish bilan bir qatorda, resurslarni tejash, biologik xilma-xillikni asrash, ishlab chiqarish va iste'mol qilishning barqaror modellarini yaratish, iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish, ushbu yo'nalishlarda innovatsiyalarni tatbiq etish, biznesni rivojlantirish va qo'shimcha ish o'rinlarini yaratish imkonini beradi.

Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotga o'tish choralari jadallashtirish, "yashil" va inklyuziv iqtisodiy o'sish modelini targ'ib qilishga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu borada, mamlakatimizda "yashil" iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, "yashil" investitsiyalarni jalb qilish, ekologik inqirozning salbiy ta'sirini yumshatish borasida strategik maqsadlar belgilab olingan.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sirkulyar iqtisodiyot hozirgi vaqtda dunyoning ko'pgina mamlakatlarida iqtisodiy siyosatning yetakchi yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. 1-rasmda 3964 ta startap va innovatsion kompaniyalar faoliyatini tahlil qilgan Top 8 Circular Economy Trends&Innovations in 2023 hisoboti [1] mualliflari tomonidan 2023-yil boshida sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari keltirilgan.

1-rasm. Sirkulyar iqtisodiyotning asosiy tendensiyalari¹

Tahlildan ko'rinib turibdiki, sirkulyar iqtisodiyot rivojlanishining 70%dan ortig'i sirkulyar mahsulotlar ishlab chiqarish bilan bog'liq (ya'ni, sirkulyar iqtisodiyot doirasida ishlab chiqarilgan tovarlar). Biroq, ushbu tovarlarning xalqaro savdosi masalalari ma'lum darajada zamonaviy iqtisodiy tahlil doirasidan chetda qolmoqda. [2] ishda ta'kidlanganidek, xalqaro savdo va sirkulyar iqtisodiyot o'rtasidagi murakkab munosabatlar, shuningdek, ushbu munosabatlardan kelib chiqadigan imkoniyatlar va xavflarni tushunish cheklanganligicha qolmoqda. Ushbu sohadagi

¹ Muallif ishlanmasi

tadqiqotlarning nisbatan kamligini hisobga olgan holda, sirkulyar tovarlar xalqaro savdosining hozirgi holatini ko'rib chiqish dolzarbdir.

Shuni ta'kidlash kerakki, birlamchi resurslar savdosi pasayish darajasida bo'lsa ham sirkulyar iqtisodiyotda doimo yuqori talabga ega bo'ladi, lekin ilmiy jihatdan 100% "sirkulyarlik" imkoniyati mavjud emas. Shuningdek, birlamchi resurslar savdosi "sirkulyar" mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun zarur resurslarni qayta taqsimlash orqali sirkulyar iqtisodiyotga o'tishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ko'pgina xalqaro savdo operatsiyalari ishlab chiqarishning "yaratish-foydalanish-utilizatsiyalash" tamoyiliga amal qiluvchi chiziqli modeli doirasida ishlab chiqarilgan tovarlarni o'z ichiga oladi. Bunga xomashyo savdosi, an'anaviy chiziqli faoliyat uchun ishlab chiqarilgan yangi tovarlar, xizmatlar va poligon yoki yoqish uchun mo'ljallangan chiqindilar bilan savdo qilish kiradi.

Chiziqli oqimlarning ustunligiga qaramay, sirkulyar tovarlar (xizmatlar) savdosi umumiy global savdoning o'sib borayotgan tarkibiy qismidir. Masalan, 2000-2019-yillarda foydalanilgan tovarlar, ikkilamchi xom ashyo va qayta ishlash uchun chiqindilar savdosi qiymati 230%dan ko'proqqa oshgan, shu davrda barcha tovarlar eksportining umumiy qiymati taxminan 195%ga oshgan [3].

Sirkulyar savdo oqimlari chiziqli savdoni o'zgartirishi yoki to'ldirishi mumkin. Masalan, qayta ishlangan yoki foydalanilgan tovarlar importi yangi ekvivalent tovarlarning importini yoki mahalliy ishlab chiqarishni siqib chiqarishi mumkin. Xuddi shunday, ikkilamchi xom ashyo importi birlamchi buyumlar ishlab chiqarishni almashtirishi yoki to'ldirishi mumkin. Sirkulyar savdo oqimlari ishlatilgan yoki qayta tiklangan tovarlar yoki ikkilamchi xom ashyolardan foydalanish hisobiga yangi materiallar va mahsulotlarga bo'lgan talabni kamaytirishi va mamlakat ichidagi sirkulyar o'tishni qo'llab-quvvatlash uchun zarur bo'lgan tovarlardan foydalanishni yaxshilashi mumkin.

Shunga qaramay, mualliflar J.Barrie, M.Schneider-Petsinger, T.Benton [4] tomonidan tayyorlangan hisobotda ta'kidlanganidek, sirkulyar savdo oqimining har bir turi aniq savdo qoidalari va standartlarining yo'qligi, ta'minot zanjirining shaffofligi va kuzatuvchanligining pastligi va savdo proteksionizmining kuchayishi bilan bog'liq muammolarga duch kelmoqda.

Sirkulyar savdo oqimlari ma'lum sharoitlarda ta'minot zanjirining buzilishi, chiqindilarni boshqarish uchun qo'shimcha xarajatlar va mahalliy ishlab chiqarishning zaiflashishi kabi qo'shimcha xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada sirkulyar tovarlarning xalqaro savdo xususiyatlari o'rganilgan. Tadqiqotimiz davomida xalqaro savdoda sirkulyar tovarlar savdosi bilan bog'liq imkoniyatlar va xavflar monografik tahlil qilindi. "Yashil" iqtisodiyot doirasida ishlab chiqarilgan sirkulyar tovarlar xalqaro savdosining asosiy tendensiyalarini yoritishda tizimli yondashuv, deduksiya va induksiyaning ilmiy usullari, shuningdek, normativ-huquqiy, empirik usullardan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sirkulyar tovarlar, xizmatlar va intellektual mulk mahsulotlari savdosi. Hozirgi vaqtda tayyor “sirkulyar” tovarlarga yuqori bojxona bojlari belgilanmoqda, bu esa narxlarning asossiz o‘shishiga olib keladi. Bunday bojlarning pasayishi yoki bekor qilinishi sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishni sezilarli darajada tezlashtiradi. Yuqori bojxona bojlari nafaqat “sirkulyar” tovarlarga, balki ekologik tovarlarning keng doirasiga ham tegishli. Shu sababli Jahon Savdo Tashkiloti (JST)ning bir necha o‘nlab a‘zolari ekologik tovarlar to‘g‘risidagi bitimni (Environmental Goods Agreement – EGA) tuzish zarurligini muhokama qila boshladilar [5].

Bir qator tadqiqotlarda “sirkulyar” xizmatlar savdosining kutilayotgan o‘shishi qayd etilgan. Bunda “sirkulyar” xizmatlar deganda, qandaydir tarzda sirkulyar biznes modellari bilan bog‘liq bo‘lgan xizmatlar, masalan, ikkilamchi xom ashyodan foydalangan holda amalga oshiriladigan xizmatlar, lizing (ijara) va boshqalar tushuniladi. Aslida sirkulyar xizmatlar savdosiga tovarlar savdosiga qaraganda kamroq e‘tibor berilgan. Bu tovarlarni sotish bilan solishtirganda xizmatlarga o‘tishning kutilayotgan o‘shishi bilan bog‘liq, chunki kompaniyalar mahsulotga egalik yoki texnik xizmat ko‘rsatish va ta‘mirlash o‘rnini bosuvchi lizing va ijara kabi “mahsulot – xizmat” tizimlariga asoslangan biznes modellarini tobora ko‘proq joriy qilmoqdalar.

1995-yildagi Xizmatlar savdosi bo‘yicha Bosh kelishuv (GATS) xizmatlarni yetkazib berishning to‘rtta usulini belgilab berdi: transchegaraviy savdo (1-usul); chet elda iste‘mol qilish (2-usul); chet elda tijorat mavjudligi (3-usul); jismoniy shaxslarning vaqtincha bo‘lishi (4-usul).

Sirkulyar xizmatlar barcha to‘rt usulni o‘z ichiga oladi. Masalan, asbob-uskunalarini masofadan kuzatish, onlayn ilovalar va almashish platformalarini taqdim etish yoki sirkulyar dizayn tajribasi (1-usul) kabi onlayn xizmatlar; ta‘mirlash, modernizatsiya qilish, qayta ishlash yoki chiqindilarni boshqarish xizmatlarini ko‘rsatish (2 va 3-usullar); yopiq kontur infratuzilmasi doirasida uskunani yig‘ish, o‘rnatish, texnik xizmat ko‘rsatish, ta‘mirlash va sinovdan o‘tkazish (4-usul).

Rivojlanayotgan raqamli transformatsiya va so‘nggi texnologik yutuqlar (masalan, masofaviy monitoring va 5G tarmoqlari orqali real vaqt rejimida aloqa), hatto an‘anaviy ravishda geografik jihatdan cheklangan deb hisoblangan xizmatlar ham hozir global miqyosda sotilayotganini anglatadi. Shu tariqa, sirkulyar xizmatlar savdosi muhim rol o‘ynaydi, bu kompaniyalarga butun qiymat zanjiri bo‘ylab sirkulyar faoliyatni amalga oshirish imkonini beradi hamda malaka va texnologiyalarni o‘zlarining xorijdagi sho‘ba korxonalariga samarali o‘tkazish imkonini beradi. Biroq, sirkulyar xizmatlar savdosi hozirda bir qator muammolarga duch kelmoqda, masalan, ikkilamchi materiallar va chiqindilar savdosi bilan bog‘liq yurisdiksiyalar bo‘ylab turli xil qoidalar va xalqaro ma‘lumotlarni uzatishdagi cheklovlar.

Sirkulyar tovarlar va xizmatlarning jahon savdosi hajmini baholash ushbu savdo toifasining umume‘tirof etilgan ta‘rifi yo‘qligi va ma‘lumotlar to‘planmaganligi sababli qiyin. Bundan tashqari, qayta ishlash uskunalari va mashinalarining global

bozor qiymati 2019-yilda 852 million dollarni tashkil etdi va 2027-yilga kelib 917,5 million dollargacha o'sishi kutilmoqda [6].

Ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar savdosi. Ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar savdosi uchta asosiy usulda amalga oshirilishi mumkin:

1. To'g'ridan-to'g'ri qayta foydalanish uchun.
2. Ta'mirlash, qayta tiklash yoki modernizatsiya qilish uchun.
3. Ikkilamchi xom ashyo sifatida foydalanish uchun.

Qayta foydalanish, ta'mirlash, modernizatsiya qilish yoki ikkilamchi xom ashyoga qayta ishlash mumkin bo'lmagan har qanday ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar chiqindi sifatida tasniflanishi kerak.

Yuqoridagi mezonlarga muvofiq ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar savdosi ko'plab iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy imtiyozlarni beradi. Masalan, bu yangi bo'lganda sotib olinmaydigan sifatli tovarlarga, ayniqsa, kam ta'minlangan aholi tomonidan egalik qilish imkonini beradi.

Masalan, Yaponiyadan ilgari foydalanishda bo'lgan poyezd vagonlari eksporti. Mahalliy atrof-muhitni muhofaza qilishning qat'iy qoidalari va poyezdlarni qayta ishlash bilan bog'liq yuqori xarajatlar tufayli Yaponiya Osiyoda ishlatiladigan harakatlanuvchi tarkibning eng yirik eksportyorlaridan biriga aylandi. Ushbu tovarlarning xaridori Indoneziyaning Jakarta shahri bo'lib, u 2018-yilga kelib 1500 dan ortiq yapon poyezdi vagonlarini xarid qilgan. Bu taklif shaharning jadal urbanizatsiya tufayli jamoat transportiga bo'lgan ortib borayotgan talabini qondirishga yordam berdi va mahalliy aholi tomonidan yaxshi kutib olindi, ular ilgari foydalanishda bo'lgan yuqori sifatli, konditsionerli yapon poyezd vagonlarini afzal ko'rishdi. Bundan tashqari, ilgari foydalanishda bo'lgan vagonlarning narxi yangilarini sotib olish narxining taxminan o'ndan bir qismini tashkil qilgan. Biroq, Jakarta vagonlarga texnik xizmat ko'rsatish uchun ehtiyot qismlarni olishda ba'zi muammolarga duch kelgan [7].

Bundan tashqari, import qilingan ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlarni ta'mirlash, modernizatsiya qilish yoki qayta ishlash zarurati import qiluvchi mamlakatda sanoat qayta ishlash va ish joylariga talabni keltirib chiqaradi, shuningdek, mahalliy ishlab chiqarish talabini qondirish uchun qimmatli ikkilamchi xom ashyo manbasini ta'minlaydi. Misol uchun, Yaponiyadan Vyetnamga ilgari foydalanishda bo'lgan traktorlar savdosi traktorlarni Vyetnam iqlimi va mahalliy sharoitiga moslashtirish uchun mahalliy ta'mirlash sanoatini yaratdi.

McKinsey & Company ekspertlari ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar savdosining qiymatini hozirda taxminan 6 milliard yevroga baholaydilar va kelgusida bu sektor har yili taxminan 35 foizga o'sib, 2025-yil oxiriga kelib bozor qiymati 20 milliard yevroga yetishini prognoz qilmoqdalar.

Ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar savdosining o'sishi rivojlanayotgan mamlakatlardagi iste'molchilar uchun foydalidir, chunki bu ularga sifatli ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlarni o'xshash, past sifatli yangi tovarlarga qaraganda arzonroq narxda sotib olish imkonini beradi. Shu bilan birga, bu ushbu tovarlarning transchegaraviy savdosini ham murakkablashtiradi, chunki bojxona organlarining

normativ hujjatlarga rioya etilishini ta'minlash uchun zarur tekshiruvlarni o'tkazishni qiyinlashtiradi.

Qayta tiklangan tovarlar savdosi. Yana bir "sirkulyar" savdo oqimi – bu qayta tiklangan yoki qayta ishlab chiqarilgan tovarlar savdosi. Eng ko'p sotiladigan qayta tiklangan tovarlarga avtomobil va samolyot qismlari, elektronika, mebel, sanoat uskunalari va tibbiy asbob-uskunalar kiradi. 2018-yilda qayta tiklangan maishiy elektronika global bozori taxminan 10 milliard dollarga baholangan. Hozirgi vaqtda Buyuk Britaniyaning ta'mirlash sanoatining umumiy qiymati 2,4 milliard funt sterlingga baholanmoqda, avtomobil sanoati uning eng rivojlangan tarmoqlaridan biri hisoblanadi.

Hisob-kitoblarga ko'ra, 2025-yilda faqat avtomobil qismlarini ta'mirlash bo'yicha jahon bozori 24 milliard dollargacha o'sishi mumkin. Biroq, qayta ishlab chiqarilgan avtomobil qismlari savdosi tuzilmasi elektromobillarga o'tish natijasida sezilarli darajada o'zgarishi mumkin, bu esa ta'mirlash uchun mutlaqo boshqa jihozlar va ko'nikmalarni talab qiladi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) hisob-kitoblariga ko'ra, qayta tiklash jarayonlari energiyani 50 foizdan ko'proq tejashga va chiqindilarni ishlab chiqarishni 80 foizdan ko'proq qisqartirishga olib kelishi mumkin. Xavfli materiallar bilan ishlash nuqtai nazaridan qayta tiklash, shuningdek halqani yopishning xavfsiz usulini taklif qiladi.

Shuni ta'kidlash kerakki, qayta tiklangan va qayta ishlab chiqarilgan tovarlar savdosi ko'plab to'siqlarga duch keladi. Birinchidan, aksariyat davlatlar yangi, ta'mirlangan, qayta tiklangan va ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar o'zaro rasman farq qilinmaydi, buning natijasida qayta ishlab chiqarilgan mahsulotlarning transchegaraviy savdosi bo'yicha ma'lumotlar mavjud emas. Bu ta'mirlash jarayonidan xabardor bo'lmaslik, unga ishonch yo'qligi yoki mahalliy sanoat uchun tahdidning kombinatsiyasi bilan bog'liq. Shuning uchun hukumatlar qayta ishlab chiqarilgan tovarlarni ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlarga ekvivalent deb talqin qilishga moyildirlar. Binobarin, qayta ishlab chiqarilgan tovarlar yuqori import tariflari yoki import taqiqlari, yirik eksport taqiqlari va murakkab byurokratik tartiblar kabi notarif savdo to'siqlariga duchor bo'lishi mumkin. Ushbu to'siqlar qayta ishlab chiqaruvchilarning ishini murakkablashtiradi, chunki ular tranzaksiyalarning vaqti va xarajatlarini oshiradi hamda tovarlarni yetkazib berishni oldindan aytib bo'lmaydi [8].

Qayta tiklangan tovarlar savdosidagi yana bir to'siq bu Tovarlarni tavsiflash va kodlashtirishning Uyg'unlashtirilgan tizimi (UT)da ushbu tovarni identifikatsiya qiluvchi kodlarning mavjud emasligidir. Hozirgi vaqtda faqat bitta qayta tiklangan tovar – qayta tiklangan shinalar (shina protektorlari) – UT kodiga ega. UTda identifikatsiyani takomillashtirish qayta tiklangan mahsulotlarning xalqaro savdosi doirasida moddiy oqimlarni yanada aniqroq kuzatish imkonini beradi.

UT kodlarining yuqorida aytib o'tilgan cheklovlarini bartaraf etish uchun qayta ishlangan mahsulotlar savdosini qo'llab-quvvatlovchi ba'zi mamlakatlar ikki tomonlama savdo bitimlariga asosiy va qayta ishlangan tovarlarni tashkil etuvchi

rasmiy ta'riflarni kiritdilar. Masalan, Yevropa Ittifoqi va Vyetnam o'rtasidagi erkin savdo bitimida qayta ishlangan tovarlar ta'rifi kiritilib, bunday tovarlar bilan muvofiqlashgan savdoni amalga oshirish imkonini beradi. Transtinch okeani hamkorligi bo'yicha keng qamrovli va progressiv kelishuv (CPTPP) ham qayta ishlangan va ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlarni aniq ajratib, qayta ishlangan tovarlarga import taqiqlari yoki cheklovlari qo'yilmasligi kerakligini aniqlab beradi.

Qayta ishlash uchun chiqindilar va lomlar savdosi. Qayta ishlash uchun chiqindilar va lomlar savdosi – muhim sirkulyar savdo oqimi hisoblanadi. Birinchidan, xavfli va xavfsiz chiqindilarni farqlash muhimdir. Chiqindilar, agar ular odamlar yoki atrof-muhit uchun xavf tug'dirmasa, xavfsiz deb qaraladi. Bazel konvensiyasi talablaridan kelib chiqib, xavfli chiqindilarni o'z joyida qayta ishlash kerak. Shu bilan birga, savdosi amalga oshirilayotgan chiqindilar juda xilma-xil bo'lib, bu holat ularni tartibga solish jarayonini qiyinlashtiradi.

Chiqindi va lomlar savdosi normativ talablarga rioya qilish bilan bog'liq boshqaruv muammolari tufayli murakkab hisoblanadi. Shu sababli, chiqindilarni utilizatsiya qilish bo'yicha qat'iy talablarga ega bo'lgan yuqori daromadli mamlakatlar ularni qayta ishlashdan ko'ra chet elga, odatda, past va o'rta daromadli, mehnat xarajatlari past va ekologik standartlar yengilroq bo'lgan mamlakatlarga jo'natadi.

Qayta tiklanadigan chiqindilar (shu jumladan, metall parchalari va qoldiqlari) savdosi sirkulyar iqtisodiyotga erishishning muhim elementi hisoblanadi. Chiqindilarni boshqarishda "qayta tiklash" atamasi ko'pincha chiqindilarni yoqishdan energiyani qayta tiklashni anglatadi. Biroq, qayta tiklash elektron chiqindilardan alyuminiy, mis, oltin va tantal kabi qimmatbaho rangli metallarni olish shaklida ham bo'lishi mumkin. Ushbu yondashuv faqat energiyani qayta tiklashdan ko'ra ko'proq sirkulyarlik salohiyatini taqdim etadi.

Qayta ishlanadigan chiqindilarni sotishning mavjud afzalliklariga qaramay, ushbu moddiy oqimlarda transchegaraviy savdoni tartibga solish murakkabdir. Hozirgi vaqtda bunday muammolardan biri UT kodlari va Bazel konvensiyasi talablari o'rtasidagi uyg'unlikning mavjud emasligi. Bazel konvensiyasining chiqindilarga nisbatan ta'rifi uni yo'q qilish, ya'ni uning qiymatini minimal darajaga tushirishga qaratilgan bo'lsa, UTning asosiy maqsadi chiqindilarni tovarlar, ya'ni iste'mol qiymati mavjud obyektlar sifatida ko'rib chiqishdir. Bu bojxona xizmatlari uchun chiqindilarni tasniflashni murakkablashtiradi. 2013-yildan boshlab Bazel konvensiyasida ko'rsatilgan ro'yxatlarni Uyg'unlashtirilgan tizim kodlari bilan muvofiqlashtirishga harakat qilinmoqda. Bu masalaning ijobiy yechimi sirkulyar chiqindilar savdosini hisobga olish samaradorligini oshirishga yordam beradi. UTning so'nggi tahririda yangi kod – 8549 "Elektron va elektrotexnika mahsulotlarining chiqindilari va lom" joriy etildi.

Shunga qaramay, Germaniyaning Statista kompaniyasi [9] tahlilchilari tomonidan 2026-yilda sirkulyar tovarlar aylanmasining 2022-yilga nisbatan o'sishi bo'yicha hisob-kitoblar amalga oshirilgan (1-jadval).

1-jadval

2026-yilga kelib sirkulyar tovarlar savdosi hajmining o'sishi

Sirkulyar tovarlar	Sirkulyar tovarlar bozorining daromadi, <i>mlrd. AQSh dollarda</i>	
	2022-yil	2026-yil
Maishiy elektrotexnika	93,39	185,79
Asbob-uskunalar	72,65	164,19
Kiyim-kechak	61,32	120,18
Mebel	30,75	69,69
Maishiy uskunalar	28,35	65,09
Aksessuarlar	15,86	31,9
O'yinchoqlar	14,55	30,83
Poyabzal	12,55	26,01
Hashamat buyumlari	9,47	19,07

Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, sirkulyar tovarlar savdosi hajmi 2026-yilga kelib "ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar" sifatida aniqlanishi mumkin bo'lgan barcha mahsulot toifalari bo'yicha ikki barobardan ko'proq o'sishi kutilmoqda. Bu shuni anglatadiki, xalqaro savdo, hech bo'lmaganda ilgari foydalanishda bo'lgan tovarlar bilan ham taxminan ikki baravar ko'payadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xalqaro Savdo Palatasi (ICC) tomonidan 2021-yilda e'lon qilingan hisobotda, agar hukumatlar sirkulyar biznes modellarini qabul qilishni tezlashtirish bo'yicha o'z oldiga qo'ygan maqsadlariga erishmoqchi bo'lsalar, global savdo qoidalarini jiddiy qayta ko'rib chiqish zarurligini ta'kidlaydi.

Hisobotda ta'kidlanishicha, xalqaro savdo resurslar samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynasa-da, bugungi kunga qadar chora-tadbirlar asosan milliy darajada va muvofiqlashtirilmagan holda ishlab chiqilgan. Ushbu "chala" tashabbuslarning yakuniy natijasi kompaniyalarning sirkulyar yechimlarni amalga oshirish qobiliyatiga to'sqinlik qiluvchi savdodagi kelishmovchiliklarning kuchayishiga olib kelib, ular yirik miqyos hisobiga iqtisod qilish uchun transchegaraviy savdoga tayanadi. Hisobotda quyidagilar alohida ta'kidlangan:

- elektromobillarning akkumulyatorlarini qayta ishlashga qayta ishlash qoidalari yoki chiqindilarni tashkil etuvchi ta'riflardagi yurisdiksiyalar o'rtasidagi farqlar sezilarli darajada to'sqinlik qiladi;

- Yevropa qoidalarining umumiy talqinining mavjud emasligi "chiqindilar"ning Yevropa Ittifoqi yurisdiksiyalari bo'ylab harakatlanishida to'siqlarga olib keladi, chunki mamlakatlar xavfli chiqindilar deb hisoblanadigan turli xil ro'yxatlarni qabul qiladilar;

- milliy qonunchilik qayta ishlatilishi, ta'mirlanishi, qayta ishlatilishi yoki qayta tiklanishi mumkin bo'lgan mahsulotlar yoki materiallar bilan utilizatsiya qilinishi kerak bo'lgan mahsulotlarni samarali farqlamaydi;

- chiqindilarni qayta ishlatish ko'pincha mahsulot sifatini emas, balki faqat kelib chiqishini hisobga oladigan qoidalar bilan cheklanadi;

- UTning nomukammalligi sirkulyar tovarlarni samarali aniqlashga to'sqinlik qiladi;

- ikkilamchi materiallarga yuqori bojxona tariflarini qo'llash sirkulyar oqimlarning narxini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Yuqorida keltirilgan fikrlarni umumlashtirgan holda, shuni qayd etish kerakki, UT va "Xavfli chiqindilarni chegaralararo tashish va yo'q qilib yuborish ustidan nazorat qilish to'g'risida"gi Bazel konvensiyasi doirasida sirkulyar tovarlarni identifikatsiyalashning aniq qoidalariga o'tishni tezlashtirish, ushbu mahsulotlarning samarali kuzatilishini ta'minlash va qayta tiklangan mahsulotlar savdosida "soxta" bozorning paydo bo'lish potensialini bartaraf etish bilan bog'liq muammolarni hal qilish juda muhimdir. Sirkulyar tovarlar xalqaro savdosining muvaffaqiyati, jumladan, sirkulyar iqtisodiyotning muvaffaqiyati ko'p jihatdan shu va boshqa tegishli masalalarni hal etishga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Top 8 Circular Economy Trends & Innovations in 2023. URL: <https://www.startus-insights.com/innovators-guide/top-8-circular-economy-trends-innovations-in-2021/>
2. The role of international trade in realizing an inclusive circular economy. URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/10/role-international-trade-realizing-inclusive-circular-economy/02-what-circular-trade>
3. Chatham House. circulareconomy.earth, 2022. «Trade flows». URL: <https://circulareconomy.earth/trade?year=2000&category=2&units=value&autozoom=1>.
4. Barrie J., Schneider-Petsinger M., Benton T. The role of international trade in realizing an inclusive circular economy. URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/10/role-international-trade-realizing-inclusive-circular-economy/02-what-circular-trade>
5. WTO, Environmental Goods Agreement (EGA). URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/ega_e.htm
6. Grand View Research. Recycling Equipment Market Size, Share & Trends Analysis Report. URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/recycling-equipment-market>
7. The role of international trade in realizing an inclusive circular economy. URL: <https://www.chathamhouse.org/2022/10/role-international-trade-realizing-inclusive-circular-economy/02-what-circular-trade>
8. Snodgrass D. Remanufacturing – Sustainability for the 21st Century, presentation. URL: https://www.wto.org/english/forums_e/public_forum12_e/session40snodgrass_e.pdf
9. Estimated revenue of the circular economy market in 2022 and 2026 worldwide, by category. URL: <https://www.statista.com/statistics/1337439/circular-economy-market-revenue-by-category/>

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2025-yil, sentyabr, 9-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**